

Gamla skolan – Bygdegården i Österslöv

– fyller 170 år 2010

Av Yvonne Palm Lundström

Bakgrund

I början på 1800-talet när Gustaf IV Adolf och Karl XIII regerade Sverige, fanns 50 meter öster om Österslövs nuvarande kyrka tre stycken byggnader. Det var Hospitalet, Bykrogen och en skola från början av 1700-talet. Tomten för bebyggelsen var en av byns allmänningar.

Intill dessa hus fanns en brunn som kallades Hospitalsbrunnen eller Spetalsbrunnen. Den hade väldigt gott vatten så det var många som bodde i grannskapet som gick dit och hämtade vatten. Brunnen var i första hand avsedd för de tre hus som låg runt densamma. Skolan och Hospitalet ägdes av herrskapet på Karsholm. I Hospitalet bodde byns fattiga och sjuka som inte hade någon som vårdade dem i deras hem. Hospitalet kallades i dagligt tal av byborna för fattighuset. Professor H. Danielsson som var präst i Österslövs medeltidskyrka kom ofta på besök till Hospitalet och överlämnade pengar som insamlats i fattigstocken i kyrkan där församlingen visat stor offervilja.

Bykrogen som också kallades ”Kro-Larsagården” ägdes av ”Kro-Lars”. Denna verksamhet hade börjat 1775 då Gustav III förklarade att brännvinstillverkningen var en statlig angelägenhet. 1822 hade villkoren förändrats för ”Kro-Larsson” och bykrogen lades ner.

Skolan hade uppförts av herrskapet på Karsholm någon gång på 1700-talets andra hälft. Den hade en lärosal och en liten bostad åt skolmästaren som var fast anställd. Han var godkänd av prästen för sina kunskaper i bokstavskännedom och fick undervisa barnen i läsning, skrivning och salighetslära. Barnen började skolan vid 6 års ålder och gick i skolan tills de tagit nattvarden. Skolan betalades av skolpengar från varje barn och en avkastning från en donation. År 1822 var skolan i så dåligt skick att prästen och ägarna på Karsholm bestämde att den måste rivas. Efter att skolan hade rivits åkte skolmästaren runt i socknen och samlade barnen till undervisning i de olika byarna i för tillfället lämpliga lokaler. Många föräldrar förstod redan vid denna tid vikten av kunskap och var angelägna om att deras barn skulle få lära sig läsa, skriva och räkna. Vid prästens husförhör i hemmen antecknades i kyrkoboken vilka av

föräldrarna, barnen, pigorna och drängarna som var läs- och skrivkunniga. År 1824 anställdes två skolmästare av prästen på grund av att antalet barn som ville gå i skolan hade blivit för många för en skolmästare.

Prästens framtidsvisioner var påverkade av vänskapen med många lärda män, bland andra Esaias Tegnér, och prästen förstod att alla barn oavsett samhällstillhörighet måste lära sig skriva, läsa och räkna. Han bestämde att ett nytt skolhus skulle vara färdigbyggt 1840, ganska nära platsen där det första skolhuset hade legat. Två år senare lagstodade riksdagen att varje socken måste ha minst en fast skola och en godkänd lärare. Det tog dock många år för flera av Sveriges socknar att genomföra reformen trots det stora intresset för utbildning. Sanningen var att 80 % av Sveriges barn måste genom arbete hjälpa till att försörja sin ofta stora familj.

Österslövs nybyggda skola 1840

År 1840 hette Sveriges konung Karl XIV Johan. Han var 79 år och den förste konungen i ätten Bernadotte. I Kristianstad bodde 4 540 personer. I Österslöv vid Råbelövssjön en mil norr om staden stod en ny skola färdigbyggd strax intill Byahålan. Många personer i trakten tyckte att det var det ”vackraste huset” i byn. Det är den västra delen av nuvarande Bygdegården som är denna skolbyggnad och som kommer till användning även år 2010, om än på lite annorlunda sätt.

Skolan från 1700-talet, Bykrogen och Hospitalet finns inritade i detta foto

Skolan hade två avdelningar. En avdelning var för begåvade och en för mindre begåvade barn. Undervisningen på morgonen började under vinterhalvåret när det blivit ljust. Barnen fick hjälpa till med praktiska uppgifter som att bära in ved och elda i den stora kaminen.

Detta är den västra delen av byggnaden som var färdig 1840

Det var kyrkan som ansvarade för undervisningen och år 1846 erhöll skolan sitt första reglemente fastställt av

Lunds Domkapitel. Bibelläsning och bön skulle förekomma varje dag före första och efter den sista lektionen.

Skolmästare var också ”sjungare” i kyrkan som saknade orgel. Lönen bestod av att han fick bo och bruka Klockarebostället samt en hel del gåvor från

Klockarebostället

församlingsborna. Han skulle kunna läsa, skriva och behärska de fyra räknesätten. Han skulle också kunna katekesen utantill och vara hemmastadd i den bibliska historien. Allt som rörde skolan bestämdes av Skolrådet som bestod av kyrkoherden, fyra åbor samt ombud för patronus – ägarna till Karsholm.

1864–1866

Kontraktsposten Andreas Bruzelius tillträdde tjänsten som kyrkoherde i Österslöv 1864 och blev därmed ordförande i Skolrådet. Barnen delades nu upp i skolans två lokaler till en flickklass och en pojkklass. Flickorna fick förutom i de traditionella ämnena även undervisning i sömnad, vävning och sång. Pojkarna fick bland annat lära sig trädgårdsskötsel, trädplantering och vapenövning. Efter något år tog en soldat över utbildningen i vapen. Skolundervisningen i församlingen kompletterades av två skolor i hyrda lokaler.

Den 6 augusti 1865 beslöt skolrådet om en tillbyggnad och förändring av skolan. Byggmästare Pettersson från Ivetofta gjorde ritningen och kostnadsförslaget. Det beräknades till 1525 Riksdaler.

Det är den mörka byggnaden närmast som invigdes 1866.

Församlingens åbor skulle till byggnaden utan ersättning framköra allt timmer, tegel, kalkgrus, lera och sten. Församlingens torpare, husmän och inhysesshjon skulle bidra med 100 mans- och kvinnodagsverken.

Till entreprenören Sven Nilsson från Näsby betalades kontant 900 Riksdaler.

Den 15 januari 1866 invigdes högtidligt tillbyggnaden mot öster. Skolan hade nu blivit stor och rymlig och hade förutom de två skollokalerna också fått mindre rum och en lägenhet.

Österslöv får småskolor och ännu en folkskola

1874 beslöt kyrkostämman att uppföra tre småskolehus, ett i Håstad vid Håstadsvägen, ett i Österslöv vid Karsholms fure och ett i Karstad.

Samtliga skolhus byggdes efter samma ritning. En lärosal, lärarinnebostad med två rum samt gemensam ingång. Vid varje skola anställdes en småskollärlarinna som gratis fick bo i skolhusen. Småskolorna indelades i två årsklasser och Österslövs skola från 1840 blev nu kallad ”Folkskola” och fick fyra årsklasser. Inte förrän 8 år senare (1882) blev det i hela landet allmän skolplikt i sex år.

1878 hade Österslöv också fått en ny vacker kyrka. Den gamla från medeltiden var riven och en del av stenarna var kastade i Byahålan.

Fyra år senare beslöt kyrkstämman att uppföra en ny folkskola i Karstad bredvid småskolan. Samtidigt byggdes skolan i Österslöv om. Nu indelades församlingen i två skolområden. Pojkar och flickor fick nu dela klassrum och undervisades gemensamt.

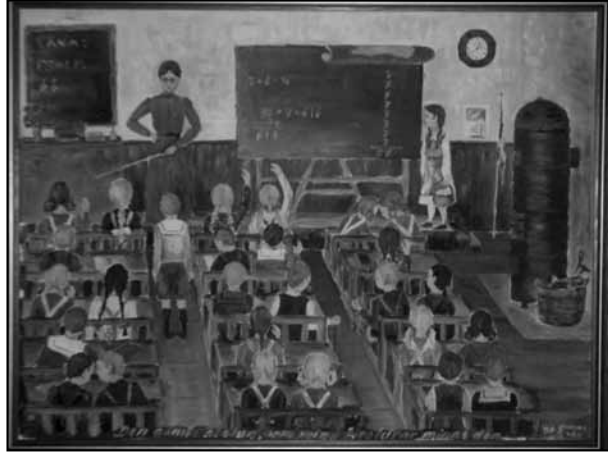
1908 bestod skolrådet av åtta ledamöter. Kyrkoherden var självskriven ordförande och lärarkåren hade fått en representant.

Skolmiljön i början på 1900-talet

Arbetsordningen innehöll: Kristendomskunskap, skriv- tal- och läsövningar, räkning, hembygdskunskap, teckning, sång och slöjd som kompletterades i de högsta klasserna med naturkunskap och geografi. Gymnastiken varje vecka

utfördes vintertid inne i skolsalen.

Barnen fick fortfarande hjälpa till, bland annat med att bära in ved och elda. Var något barn olydigt eller oartigt bestraffades barnet med skamvrån, kvarsittning, örfilar eller rottingen.

Skolmiljö i början på 1900-talet – oljemålning av YPL

Fortsättningskola och politisk påverkan

Den 1 januari 1916 tillträdde Nils Herman Löwstedt tjänsten som lärare i Österslövs skola och flyttade in i lärarebostaden. 1920 blir Edvard Åkesson ung präst i Österslöv och därmed ordförande Skolrådet.

Edvard Åkesson 1953

1926 installerades elektrisk belysning i skolor och lärarbostäder och från och med hösten blev skolväsendet omorganiserat till sjuårig skola med två klasser i småskolan och fem klasser i folkskolan. Samtidigt utannonserades folkskol-läraryrketjänsten i Österslöv för de yngsta barnen i Folkskolan, vars klassrum kom att kallas för mellanskolan. Det var Svea Nilsson som först blev anställd och fick sin bostad i Gamla Prästgården. Hon stannade endast en kort tid och efterträddes av Margit Wallin.

1927 infördes allmän fortsättningskola. Flera föräldrar kontaktade skolrådet efter detta beslut för att få sitt barn befriat från denna skolgång. Föräldrarna ansåg att barnen gått tillräckligt länge i skolan och det var viktigare att barnen fick ett arbete och kunde börja tjäna pengar.

Några år senare blev fortsättningsskolan för flickor en utbildning i hushållslära och för pojkarna en utbildning i jordbruksskötsel. Denna undervisning skedde för flickor i Gamla Prästgårdens kök och för pojkarna i ett angränsande rum.

Politiken fick inflytande i skolrådet när representanter för arbetarekommunen invaldes 1928.

Nils Herman Löwstedt

1934 tillträdde Herman Löwstedt tjänsten som kantor och organist i Österslövs kyrka. Han behöll sin lärartjänst och lärarbostad i Folkskolan men kom under några år att själv inreda en del av ovanvåningen för att bereda större utrymme för sin familj. Han installerade också en vattenledning till köket där man med en pump kunde pumpa in vattnet. För detta arbete fick han en viss ersättning några år senare av Skolrådet.

Gamla Prästgården i början av 1900-talet – oljemålning av Glerup

*Skolbarn i Österslöv – lärare Herman Löwsteth
På andra raden uppifrån och fjärde från höger står Nils Ernstsson från Håstad
Fotot tillhandahållit av sonen Hans-Erik Ernstsson Åhus*

*3:e och 4:e klass i mellanskolan 1934 – lärarinna Margit Wallin
Fotot tillhandahållit av Karin Nilsson Österslöv som är med på bilden*

1937–1939

1937 fick skolrådet uppdraget att börja planera byggandet av en ny skola i Österslöv. Två år senare blev skolärendena överflyttade från kyrkan till Österslövs borgerliga kommun. Skolrådet bytte då namn till skolstyrelsen, men kyrkoherden Edvard Åkesson fick fortfarande förtroendet för skolverksamheten och blev omvald till ordförande vilket inte längre var självklart.

Planeringen för den nya skolan fortsätter för den nya skolstyrelsen.

Folkskolan hade den 30 jun 1939 femtiosex barn.

Klass 3: Fem pojkar och tre flickor

Klass 4: Nio pojkar och sex flickor

Klass 5: Tre pojkar och fem flickor

Klass 6: Sju pojkar och sex flickor

Klass 7: Åtta pojkar och fyra flickor

Till den nya skolan skulle också barnen

i småskolorna i Håstad, och vid Karsholms fyra flyttas.

Oljemålning av YPL

Nya skolan

Österslövs nya skola invigdes 1940. Den var mycket modern på sin tid med fyra ljusa lärosalar, lärarrum och stor gymnastiksal. I källarplanet fanns bastu- och badavdelning, vedeldad centralvärmepanna, flera vattentoaletter, en skolsal för träslöjd med hyvelbänkar mm och ett skolkök med vedspisar. Skolgården var väl tilltagen med både grusplan och ett stort grönområde med granar och ett trädgårdsland.

Under 1940-talet infördes fria läroböcker, läkarundersökningar och tandvård.

Skolstyrelsen bestod av:

Edvard Åkesson ordföranden

Nils Persson Elgagården

vice ordföranden

Aron Hemmendy

Olof Svensson

Alfred Persson

Per Persson

Gunnar Ljungström

Sven Balmér

O. Nilsson

Nya skolan vintern 1948

Folkskolan – Gamla skolan

Byggnaden var uppförd i trä under sadeltak på en grund av rullsten och i allmänt dåligt skick. Taket var klätt med papp utom på en sida där det fanns eternitplattor. Vissa väggar var skeva på grund av sättningar i grunden.

I byggnaden fanns två skolsalar och en lärarebostad.

Skolsal 1: 11,5 x 8,0 m med ett mycket dåligt golv i trä.

Kaprum: 7,0 x 4,5 m.

Skolsal 2: 8,5 x 5,5 m.

Kaprum: 6,5 x 2,5 m

Skolsalarna var försedda med stora höga vedkaminer för uppvärmning av lokalerna. I lärarebostaden och övriga rum fanns det kakelugnar.

De gamla skolorna i Österslöv säljs till Byalagen

I december 1941 såldes Håstads småskola till Byalaget i Håstad för 1900 kr. Österslövs småskola och folkskola såldes till Byalaget i Österslöv för 5200 kr. Markområdena där skolorna var belägna ägdes sedan lång tid tillbaka av Byalagen.

Som ägare till ”Gamla skolan” lät Byalaget de första åren på 1940-talet militärer som var förlagda i Österslöv använda byggnaden.

Ett kommunalt bibliotek där Österslövsborna kunde låna böcker, blev kvar i ett av rummen i den västra delen av byggnaden, många år efter att skolan inte längre var i bruk.

Gamla skolan blir en Andelsförening

Den 10 december 1942 bildade Byalaget i Österslöv Jordbrukarnas Andelsbyggnadsförening. u.p.a. Österslövs bönder erbjöds köpa andelar i föreningen för 40 kr st. Det blev ett stort engagemang och många andelar såldes. Målet var därefter att den gamla skolan skulle repareras och i fortsättningen bli en mötesplats för byns innevånare.

När Andra världskriget var slut och ransoneringskorterna borta började Österslövsborna att roa sig med vad bygden kunde erbjuda. Nu kom Gamla skolan

ANDELSBREV

N:r 1 D

i

Jordbrukarnas Andelsbyggnadsförening u. p. a.
i Österslöv =

Österslövs Bygdegårdsförening

Herr och Fru Erle och Yvonne Lundström, Håstadv. 104 Österslöv

som till fullo inbetalt Två (2) andelar i

Jordbrukarnas Andelsbyggnadsförening u. p. a. Österslöv med
Österslövs Bygdegårdsförening

Kronor Fyrtio (40)

tillförsäkras härmed en mot sagda belopp svarande delaktighet i föreningen i enlighet med
de villkor, som bestämmas i lagen om ekonomiska föreningar och de av föreningen antagna
stadgarna.

Österslöv den 10 december 1942.

För Jordbrukarnas Andelsbyggnadsförening u. p. a.

Österslövs Bygdegårdsförening

Dess styrelse:

Stefan Grauss

Tora Håkansson

Aine Nilsson

Elisabeth Andersson

Jakob Pal

Jörgen Wikström

Leif Pal

Andelsbrev

väl till pass. Pigga, lokala aktörer spelade revy. Kvicktänkta visor om byns
innevånare lockade till glada skratt. Några kvällar visades film bland andra

med Charlie Chaplin. Det anordnades bröllopfester och 50-årskalas. Skolklasser underhöll Österslövpubliken för att få pengar till sina skolresor och föreningar hade sina möten och handarbetsauktioner.

Gamla skolan blir Österslövs Bygdegård

I februari 1979 bytte Gamla skolan i Österslöv namn till Österslövs Bygdegård. Kommunen gick in och köpte de flesta andelarna samtidigt som lokalen byggdes ut mot norr med en ny entré och vattentoaletter.

I början av 1980-talet kom några föräldrar på idén att starta ett enkelt disko i Bygdegården på fredagskvällarna. Med hjälp av några högtalare och en stereo blev detta verklighet. Under 4–5 år träffades 30–40 ungdomarna för att dansa och ha trevligt. Några stränga, auktoritära vuxna höll vakt och såg till att inga drycker utöver läsk förekom under kvällarna.

Vid samma tid började många boende i Österslöv med omnejd, samlas i Bygdegården en lördagskväll i november för att äta svartsoppa, stekt gås och äppelkaka. Allt enligt gammal skånsk tradition. Denna gemenskap pågår än i dag.

I mitten av 1980-talet köpte också Kyrkan andelar i Bygdegården och bekostade renoveringen av byggnadens västra del samt ovanvåningen för att kunna bedriva barnverksamhet både uppe och nere efter en uppgrörelse med Bygdegårdens styrelse.

Denna barnverksamhet hade tidigare funnits i Gamla Prästgården, men man upptäckte att slitaget blev för stort på den mycket gamla K-märkta byggnaden. Barn- och även ungdomsaktiviteterna blev en blomstrande verksamhet med kyrkans barntimmar två dagar i veckan samt minior och junior en dag i veckan. Det fanns också ”Kyrkans Unga” där ungdomar kom från Nosaby till Bygdegården en dag i veckan. Sammanlagt var ett 60-tal barn inskrivna i de olika aktiviteterna. Detta var en verksamhet som bedrevs under ett tjugotal år men lades ner så sent som för ca 3–4 år sedan.

Bygdegården är en hjärtesak för många

Eldsjalarna i Bygdegårdens styrelse samt några till började på redan på 1980-talet utan ersättning för sitt arbete renovera köket vilket senare följdes av en

Borden i den gamla skolsalen är dukade till fest bland andra av Sabina Göransson

Kaffe serveras i Bygdegården – rummet var tidigare lärarebostad

*Denna festkväll underhöll några i gruppen "Bra vibrationer" från scenen.
Jonas och Rebecca De la Motte spelar gitarr och sjunger.
Vid trummorna Anders Liljekvist känd från Radio Kristianstad.*

renovering av hela östra byggnaden. Detta ideella arbete pågår fortfarande. Alltid är det något som måste åtgärdas både inomhus och utomhus.

Drömmarna och målen för Gamla skolan och senare Bygdegården har besannats. Olika aktiviteter avlöser varandra. Det lagas mat i ett modernt kök och man roar varandra under årets alla högtider.

Det finns också tillfällen då man behöver stanna upp i vördnad inför livets olika skeden och lyssna på vacker musik och sång.

Källor.

Internet och Kristianstads kommunarkiv.

Nytagna foton: YPL sidan. 3, 4 och 6. Richard Berg sidan 13 och 14.